

Герценок І. О.,
студентка

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ОКАЗІОНАЛІЗМИ ЯК ЗАСІБ УВИРАЗНЕННЯ АВТОРСЬКОГО МОВЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПОЕТІВ

Важливими одиницями індивідуально-авторської картини світу є okazіоналізми, які виражають нестандартне сприйняття світу автором. Велика кількість робіт, присвячена вивченню okazіоналізмів, не дає повного розкриття досліджуваного мовного явища, необхідного теоретичного осмислення стилістичних особливостей авторських новотворів. Тому, аналізуючи ці аспекти, ми спробуємо доповнити картину сучасного українського словотворення, розкрити його особливості та визначити їхню роль у виявленні тенденцій розвитку української мови. Цей аналіз також продемонструє творчий потенціал української мови.

Так, О. Тодор у своїй роботі «Соціально зумовлені іменники-okазіоналізми у мові сучасних інтернет-змі» зазначає: «Увага до проблем okazіональних утворень протягом останніх десятиліть активізувалася. Актуальність дослідження цих одиниць пов'язана з тим, що мовне освоєння екстралінгвального світу передбачає моменти, коли okazіоналізми відображають певні реалії навколишнього світу, характеризують їх» [2, с. 92]. Цю думку поглиблює З. Кашуба: «Поетичне мовлення є джерелом різноманітних мовних інновацій, сферою, у якій виразно розкриваються системні й функціональні можливості мови. Індивідуально-авторські новотвори чи, як ще їх називають, okazіоналізми, у сучасному поетичному мовленні посідають помітне місце, і без всебічного вивчення їх не можна говорити про новаторство в поезії взагалі» [1, с. 162].

До поняття «okазіоналізм» вчені зверталися уже давно. Це лексична одиниця передбачає одноразовість у використанні, тобто вона обмежена часовою ознакою. Їй не характерна відтворюваність і тривалість існування.

За визначенням О. Турчак, «терміни «okазіоналізм» та «okазіональне слово» вважаються загальноновизнаними й використовуються багатьма лінгвістами. Сама назва (від латинського *occasio* – випадок) засвідчує, що подібні слова створюються відповідно до певного випадку, до конкретної ситуації. У ній досить чітко визначено специфіку подібних слів, утворених індивідуально конкретним

автором: обслуговувати мінімальний контекст, певний приватний випадок, певну мовленнєву ситуацію; ці слова не претендують на те, щоб закріпитися в мові, увійти до загального вжитку» [3, с. 300].

Оказіоналізми не входять до системи мови, вони можуть утворюватися тоді, коли вони потрібні. З огляду на це, характерними ознаками оказіоналізмів є:

- експресивність (притаманна кожному оказіональному слову, ця якість надає словам образності і емоційної забарвленості);
- функціональна одноразовість (слова не продукуються, а створюються заново для кожної конкретної ситуації);
- належність мовленню (виражає конкретність відповідних ситуацій у певних мовних формах);
- синхронно-діахронна дифузність (полягає в одночасності і нерозривності процесів його творення і вживання);
- похідність (оказіональне слово – це словотворення, воно призводить до виникнення нового, оказіонального слова).

За граматичною характеристикою оказіоналізми зазвичай належать до основних самостійних частин мови: іменників, дієслів, прикметників та прислівників.

Іменникові оказіоналізми являють собою найчисленнішу групу оказіональної лексики письменника. Перевага іменників зумовлена мовною потребою номінації нових речей, явищ, понять.

Було встановлено, що основним способом утворення іменникових оказіоналізмів є морфологічний. Найрезультативнішою у системі словотвору є суфіксація.

Найчастіше трапляються такі суфікси: -ник, -а-нн-(я), -еньк-(о), -ят(а): *майданник, чоловіченько, їжачатко, йогинята*.

Можна виокремити такі семантичні групи:

- назви осіб за родом діяльності: *майданник, окунці, йогинята*;
- іменники – назви осіб чи предметів, вжиті в пестливому значенні: *хлопчатко, крилонька, їжачатко*;
- назви предметів: *чаполото, трамзай (трамвай)*;
- іменники, у складі яких одна з частин – прикладка: *бичок-тротячок, лілеї-дрімолеї, жінка-Тралелінка*.

Для складних іменників-оказіоналізмів, використаних у творах сучасних письменників, характерне емоційно-експресивне забарвлення. Наприклад, композити використано в таких рядках: «Ці лілеї – *дрімолеї*, а ми – каченята...» (Малкович).

Іменник *дрімолеї* утворено продуктивним у сучасній українській мові способом словоскладання: *дрімолеї* ← *дрімають лілеї*.

Оказіональні прикметники складають невелику частку всіх новотворів. Найчастіше прикметники вживають, щоб описати індивідуальні властивості предметів.

Такі прикметники характеризують предмет за різними семантичними ознаками:

– за зовнішнім виглядом: *щось квадрантоподібне*;

– абстрактні назви, вжиті у переносному (метафоричному) значенні: *благенький хрестик*;

– характеризують певні об'єкти: *смолою засмолений, неприбрана ялина*, вони, зазвичай, утворені від дієслів.

Невелику частку okazіоналізмів складають прислівники. Так, у творах натрапляємо на лексему: *іде лелійно*. У цьому словосполученні слово *лелійно* має значення – «підступно».

Прислівники, зазвичай, уживаються при дієсловах і підкреслюють динаміку зображуваної поетичної ситуації. Указуючи на ознаки, ця частина мови виконує образотворчу роль, доповнюючи палітру яскравих мовних засобів. Наведемо кілька прикладів: *о півдошостій народився, сиротливо шумилася, вимовляє пепленько і гадісно* (Андрухович).

Дієслівний okazіональний масив представлений зокрема префіксальними дериватами: *позабруднювати, побільшати, задзьобився, засмолити*.

Поширені й інші дієслова-неологізми, для деяких із них характерна особлива незвичність, високий рівень «оказіональності», наприклад: *Я так не граюся, тим паче, що скрекекекає і плаче бульката жабка в лопусі. Я втоливсь – горлом ніч гоготить, і таке відчуття, що попереду – чорно: все світле збулось і забулось* (Малкович).

Отже, поява okazіоналізмів не суперечать мовній системі. Але вони використовуються одноразово в літературному тексті і не повторюються. Okazіоналізми не представлені в лінгвістичних словниках.

Використання okazіоналізмів – це вибір автора. Експресивність та емоційність тексту підкреслює індивідуальний стиль письменників.

Okazіоналізми в художній мові сучасних письменників представлені чотирма основними частинами мови: іменники, прикметники, дієслова, прислівники.

Основним способом утворення okazіоналізмів є морфологічний. Суть морфологічного способу полягає в утворенні нових слів за допомогою морфологічних засобів. У межах цього способу особливо виокремлюється суфіксація та словоскладання, менше використовується префіксація. Найбільшу кількість складають okazіональні іменники. Перевага іменників спричинена мовною потребою називання нових реалій.

Список використаних джерел:

1. Кашуба З. С. Оказіоналізми в поетичному мовленні Тамари Севернюк. *Наукові праці Кам'янець-Подільського університету*. 2011. С. 162–165.

2. Тодор О. Г. Соціально зумовлені іменники-оказіоналізми у мові сучасних інтернет-змі (суфіксальний словотвір). *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*. 2012. С. 92–95.

3. Турчак О. А. Поняття оказіоналізм у мовознавчій літературі *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Збірник наукових праць. Серія : Філологія*. Вінниця, 2003. № 5. С. 163–168.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-340-1-31>

Іщенко О. В.,

*старший викладач кафедри теорії, практики
та перекладу англійської мови
факультету лінгвістики*

*Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

МЕДІАПСИХОЛОГІЯ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

Культурний простір сучасної людини знаходиться під значним впливом медіа інформації. Ефективна взаємодія з інформаційним простором та формування психологічної стійкості до соціально шкідливої інформації є необхідним рішенням в умовах становлення особистості. Саме тому психологія масової комунікації, вивчення психологічних факторів, що регулюють соціальну поведінку людини в полікультурному просторі набуває особливої актуальності.

Медіапсихологія є відносно новою галуззю, предметом якої є виявлення та опис основних компонентів медіакультури: медіаграмотності, медіаосвіченості; медіаобізнаності, вивчення психологічних феноменів сприйняття особистістю інформації. Завдання медіапсихології полягає у сприянні рефлексії через провокацію суспільного діалогу, пов'язаного з психологічним впливом засобів масової комунікації та через інтервенцію соціально-психологічного дискурсу в соціальній комунікації.